

**ТЕМА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО
ВІДРОДЖЕННЯ КІНЦЯ XVIII – XIX СТОЛІТТЯ В КУРСІ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»**

Тема українського національно-культурного відродження кінця XVIII – XIX ст. є однією з ключових в програмі навчального курсу «Історія української культури». Важливою складовою навчально-методичного комплексу дисципліни став виданий 2017 р. конспект лекції, в якому розглядаються питання розвитку на українських землях освіти, науки, літератури, архітектури і мистецтва наприкінці XVIII – у XIX ст. Особливу увагу приділено процесу об'єднання духовних зусиль національної еліти східно- і західноукраїнських земель, зростанню національної свідомості українського народу.

В період кінця XVIII – XIX ст. українська культура перебувала в колоніальній залежності від російської та австро-угорської імперій, до складу яких входили етнічні українські землі. В обох імперіях розгалужений бюрократичний апарат повністю контролював всі сторони життя суспільства. У Росії у XIX ст. особливу роль починає відігравати поліція, цензура. Вживання української мови зберігається виключно у народному середовищі. Власне, на рубежі XVIII-XIX ст. стояло питання про саме існування української культури. Схожою була ситуація у XVI ст., коли значна частина освіченого населення – шляхти відмовилася від національної культури, православ'я, ополячилася. В тих умовах роль духовного лідера українського суспільства взяло на себе козацтво. Однак до кінця XVIII ст. козацька старшина стала частиною російського дворянства і втратила колишню роль. У XIX ст. в Україні поступово складається новий соціальний шар суспільства - національна інтелігенція. Поява в її особі культурної еліти і збереження національних культурних традицій в народному середовищі зробили реальним українське культурне відродження.

Наприкінці XVIII ст. на східноукраїнських землях розпочався процес національного відродження, що спирався передусім на традиції козацько-гетьманської доби. В другій половині XIX ст. відбулася трансформація суто культурницького руху в рух національно-визвольний, завданням якого стало вирішення широкого спектра соціально-економічних і політичних проблем – від повалення самодержавства та скасування кріпацтва до створення інфраструктури української культури.

Наприкінці XVIII, в XIX ст., особливо в другій його половині, активізувався культуротворчий потенціал українського народу шляхом творення духовних цінностей в царині літератури, мови, мистецтва, науки, освіти, зберігалась та поширювалась духовна спадщина через діяльність культурно-освітніх товариств, бібліотек, музеїв. На початку XX ст.

головним здобутком розвитку української культури можна вважати утвердження етнокультурної достатності, що створило ґрунт для становлення української державності в роки національно-визвольних рухів 1917-1920 рр.

Г. Н. Соколовська (ОНМА ім. А. В. Нежданової)

ВИКОРИСТАННЯ КОМПАРАТИВНОГО МЕТОДУ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

В умовах сучасного прагнення незалежної України стати повноцінним членом європейської спільноти вкрай актуальним є усвідомлення молоддю того, що це бажання є природним тому, що українська культура завжди була спорідненою до європейської. Для доведення цієї тези автори повідомлення використовують компаративний, або порівняльний, метод у викладанні нового курсу «Історія української культури».

Компаративні студії почали активно використовуватися в історичній галузі, літературі, мистецтвознавстві, починаючи з другої половини ХХ ст. На Заході навіть було засновано у 1958 р. спеціальний часопис «Comparative studies in society and history». Арнольд Тойнбі у своєму «Дослідженні історії» писав, що історія жодної європейської нації чи національної держави не може бути пояснена сама з себе. Це висловлювання цілком справедливо стосовно історії української культури, феномен якої полягає, в тому числі, у відкритості до впливів інших культур. Головний принцип порівняльного методу – розуміти через зіставлення. Тому, незважаючи на брак аудиторного часу, автори в кожній лекції з історії української культури проводять паралелі з культурами сусідніх народів, і передусім європейських.

Порівняльний метод використовується також на практичних заняттях. На семінарі з теми «Культура княжої доби», вивчаючи духовний світ слов'ян, студенти заповнюють зрівняльну таблицю язичницьких вірувань слов'ян, античних греків, римлян та єгиптян. Це дозволяє, з одного боку, закріпити знання головних рис язичницької міфології взагалі, таких як політеїзм, наявність ієрархії, антропоморфізм та зооморфізм, з іншого, розібратися в причинах відмінностей її у різних народів.

В процесі вивчення вітчизняної культури після прийняття християнства проводиться порівняльний аналіз сакральної християнської архітектури, образотворчого мистецтва Київської Русі, Візантії та західноєвропейської середньовічної. Використання великої кількості наочних матеріалів дозволяє студентам самостійно прийти до висновку, що, незважаючи на переважні візантійські впливи, вітчизняна сакральна культура сформувала свої неповторні яскраві риси, які можна впізнати й в сучасних православних храмах.